

Информационен доклад
до Главния секретар на Националния съвет на Отечествения фронт
за дейността на циганското малцинство в България

София,

ЦИГАНСКО МАЛЦИНСТВО ПРЕДИ 9.9.1944 год.

Обществено-политическата дейност на циганското малцинство в България датира от последните 20 години. За нея можем да съдим по работата на циганите по места и особено на циганите в София. През 1916 година в София съществуваше младежка група, която работеше за културно-просветното издигане. Тя бе обособена като физкултурна такава. Малко по-късно в София се образуваха така наречените “Посмъртно-спомогателни“ каси (Еснафи), в които членуваха различни браншови дружества. Тези еснафи имаха преди всичко за задача да решават въпроси от стопански и практически характер, като подпомагаха своите членове при нужда. Те работеха без никаква платформа, без идеология и без устав.

Широка дейност по онова време разви спортният клуб „Египет“ в София. Едва през 1929 година тази организация изработва свой устав, който бива утвърден след големи усилия от правителството. По този устав се работи до 1933 година – до излизането на „Закона за защитата на нацията“. През 1932 година излиза първият брой на националния вестник „Тербие“. От „Тербие“ излизат всичко 10 броя и през 1935 г. се спира по-нататъшното му издаване. През всичкото това време циганското малцинство е работило стихийно, без да има институт, който да направлява неговата дейност. Комунистическата партия е имала широко влияние в нашето малцинство и на много места в България и в София, циганите са вземали участие в акциите, които е провеждала партията какъвто е случаят с Ибраим Кяримов, който пада убит заедно с Кирил Ковачев – Трети район и участието на циганското малцинство при погребението на Димитър Благоев (Дядото). Значителна роля в дейността на циганската младеж е изградило и читалище „Аура“ – София, Трети район, в което членуваха в РМС нашите по будни младежи още от 1939 година, като изиграха голяма роля сред учащата се младеж до 9 септември.

Цялата дейност на циганското малцинство преди 9.9.1944 г. се характеризира с много слаба обществено-политическа активност на голямата част от циганите с

изключение на известни малки прояви, които ставаха на различни места в страната. Характерно е разпиляването на силите на циганското малцинство, респективно на циганската младеж, която в голямата си част живее безцелно, тънеша в невежество, лентяйство; широко разпространение имаха хазартните игри и алкохолизма, лошите пороци и ниски страсти. Циганските семейства живееха мизерно под бита на жестоката капиталистическа експлоатация. Начинът на придобиване на материални блага бе примитивен и имаше облик на леки професии, като ваксаджийство, хамалство, цветарство, кошничарство, търговия с добитък (джамбази) и други. Много от сънародниците ни скитаха по села и градове като катунари и чергари, занимаващи се с просия, кражби, врачуване, изработване на скрипки, лъжици, корита, копани и други подобни. Циганите бяха онеправдани, жестоко експлоатирани, презирани и лишени от всякакви граждански права. Такава е картината на циганското малцинство до 9.9 1944 год.

СЛЕД 9.9.1944 ГОДИНА

Освободено от фашисткия гнет от 9.9.1944 год. циганското малцинство разгъна широка общественно-политическа дейност. През 1945 година, по инициативата на по-будни цигански среди се създаде обща културно-просветна организация на циганското малцинство за борба против фашизма и расизма в България. Тя се създаде стихийно и безпланово – в резултат на широко разгънала се след 9.9.1944 год. общественно-политическа дейност в България и на стремежа на циганското малцинство да издигне своето културно просветно равнище. Тя се яви като организационна форма за активизиране на циганското малцинство. Малцинствената организация обхваща четири квартала на София, в които има компактна каса цигани „Факултета“, Тухларни фабрики /Бояна/, Слатина и Коньовица. Централното заема Коньовица, а другите квартали имаха свои представители за ръководството. Същата 1945 година Министерството на вътрешните работи утвърди на нашата организация. По установена традиция ние заехме инициатива за издаване на свои вестник „Романо еси“ (Цигански глас).

За отбелязване е, че всяко начинание, циганите започват с голям ентузиазъм, който ентузиазъм по обясними причини не може да стане система. При такъв ентузиазъм се започва работата в нашата организация, въпреки съществуващите от начало противоречия ние работехме добре.

След едногодишна дейност в София, ние се свързахме със сънародниците си в провинцията. В скоро време в градовете като Лом, Сливен, Враца, Добрич, Варна, Шумен и други се създадоха подобни малцинствени организации, които държаха връзки с нас. Всички наши инициативи бяха безпланови и стихийни. Така се създаде през 1947 год. първото циганско училище „Макаренко“, откриха се и в градовете: Варна, Берковица, Сливен, Кюстендил, Лом и др. в циганския театър „Рома“ през месец март 1948 година. За отбелязване е, че въпросите от малцинствен характер ние не разрешавахме никога колективно, почти всички наши заседания завършваха с противоречие и разногласие. Между всички тези противоречия се очертават две течения, макар и парадоксално едното течение се оглавява от партийната организация, а другото от Пашов.

Въпреки нашите противоречия ние съумяхме на 2-ри май 1948 година да свикаме първата национална конференция на циганското малцинство в България. На тази конференция се подчерта, че циганското малцинство на провинцията е готово, да работи под знамето на своята малцинствена организация. Подчертаха се и големите постижения на циганското малцинство от 9 септември 1944 г. насам в обществено-политическия живот. Тук ние бяхме свидетели на неговото положение цигани, които се възпитаваха под ръководството на българската комунистическа партия. Но за съжаление, те разбраха, че в София съществуват противоречия, разногласия и борби, без да могат да разберат характера на тези борби.

Малко данни имаме за развитото се бригадирско движение сред циганското малцинство. Имаме сведение за изпратените 300 души бригадири от Пазарджик, за бригадирите от Сливен, Варна, Лом, Добрич, Видин – постоянна младежка бригада и други. На изпратеното окръжно от централно ръководство на малцинството на всички местни културно-просветни организации, да изпратят какво е участието на циганите в бригадирското движение, малко дружества изпратиха такива сведения. Актив на организацията е разгърналото се движение всред циганската младеж за развитието на физкултурата. Под нейно ръководство устройваха междуградски физкултурни игри, които допринасяха за опознаването и в промяната на опит между сънародниците ни.

Като най-слаба дейност е грижата ни за включване на циганите в производството. В това отношение сме направили съвсем малко, което е направено с актив на Отечествения фронт. Много наши младежи скитат все още свободни из улиците, или нямат правилно отношение към труда, макар те на много места в провинцията имаме ударници, като Сава Димитров – текстилен работник в гр. Сливен тъкач ударник от

национален мащаб; Любен Илиев – рудничар от гр. Перник, рационализатор и многозабойната система – трети ударник в цялата страна; на много места в големите центрове по фабрики и предприятия имаме производствени младежки бригади.

Нищо не можехме да направим за ликвидиране на леките професии (просията, скитането по боклуците) и други примитивни занимания. Не предприехме никакви мерки на все още скитащите наши сънародници чергари (катунари). Като прецених цялата дейност на организацията активна и пасивна ние можем да направим следните констатации:

1. Липсва всякакъв организационен опит в ръководителите на малцинството;
2. Ръководството не се събира редовно;
3. Липса на планоност в нашата работа, всяко наше начинание е резултат на стихийност и кампанийност;
4. Липсва всякакво единство в схващанията на ръководителите на малцинството;
5. Цялата наша дейност протича по една специфична малцинствена линия, без каквато и да е връзка с ОФ-институти;
6. Връзката между провинцията и София до голяма степен е преустановена по вина на ръководството ни;
7. Комунистите в ръководството на циганското малцинство не съумяха да обединят по здравите елементи и да създадат единство на силите в малцинството;
8. Съществуват противоречия между централния инициативен комитет, градския комитет на циганското малцинство в София, произтичащи от стремежа на градското ръководство да се наложи на централния инициативен комитет. Това е поради факта, че градското ръководство се оглавява от Шакир Махмудов Пашов, който насърчава този стремеж на другарите от градското ръководство.
9. Основната причина поради която, както централния инициативен комитет, така и градското ръководство, така и цялата малцинствена организация в цяла България не работят добре или по право са спрели всякаква дейност, се дължи на липсата на материални средства за поддържане на тая всестранна обществено-политическа дейност на циганското малцинство. На това се дължи откъсването на централното ръководство на циганското малцинство от организациите в

провинцията. Ние имаме средства да поддържаме и един чиновник в канцеларията, който да върши техническата работа, около кореспонденцията с провинцията, около пласирането на в. „Романо еси“ (Цигански глас), който би изиграл голяма роля за организиране и активизиране на циганско малцинство в провеждане платформата и решенията на Отечествения фронт;

10. От излезлите 10 броя в. „Романо еси“ (Цигански глас) в периода от 9.9.1944 до сега личи, че циганското малцинство разполага с достатъчно кадри, които да се занимават с вписването на вестника, с редовното му издаване и с неговия пласмент, и най-важното липсват материални средства за неговото издаване.

В заключение, като преценим тези слабости на нашата организация и нейната бездейност, ние охарактеризираме културно-просветната организация на циганското малцинство, като организация, която се нуждае от сериозна подкрепа на нашето правителство, за да може за в бъдеще да се постави на едни здрави организационни начала и да изиграе ролята си на обединител и организатор на циганското малцинство, която роля не е могло да играе.

П Р Е П О Р Ъ К И:

1. Съществуващите околийски, градски и районни комитети на културно просветната организация на циганското малцинство в България, да бъдат премахнати, като се запазят по места в цялата страна съществуващите местни такива. При това положение културно-просветните местни организации на циганското малцинство да се ръководят непосредствено от малцинствените комисии, изградени при околийските, градски и районни комитети на Единната ОФ-организация.
2. За да могат така изградените местни културно-просветни организации да имат връзка помежду си, да координират своята дейност и да имат център, който да им дава инструкции, да се сформира циганска комисия при Националния съвет на Отечествения фронт – комисия по малцинствата, която чрез Националния съвет – под негово ръководство и контрол ще дава инструкции на организациите по места.
3. Всички материали, инструкции, окръжни и други да бъдат издавани печати за сметка на Националния съвет на Отечествения фронт.

4. За да може редовно да издаваме същия вестник, който да изиграе своята роля, да отразява живота на циганското малцинство и цялата страна, да извиси постиженията и слабостите, както да предаде опита на нашите сънародници по места, на първо време да бъде подпомогнат с материално Правителството до неговото издаване на самоиздръжка.
5. Министерството на труда и социалните грижи, заедно с наши представители да подработи въпроса за включване на циганското малцинство в производството.
6. Министерството на Народната просвета да обсъди въпроса с наши представители за намиране начин на ограмотяване и особено за децата, които трябва да посещават редовно първоначално училище.
7. Министерството на вътрешните работи да обсъди начина за оземляване и одворяване на все още скитащите наши сънародници (катунари).
8. Да подработим въпроса с ЦК на СНМ за организиране на Национална бригада на циганската младеж със самостоятелен обект, както и при правилното включване по места на циганската младеж в настоящия строителен сезон.
9. Върховният комитет за физкултурата и спорта да обсъди въпроса за организиране на физкултурата сред циганското малцинство.
10. Насрочване на Националната конференция на циганското малцинство на която обстойно да се обсъди бъдещата дейност на циганското малцинство в България.

АКРДОПБГДСРСБНА

ф.13, оп. 1 , а. е. 759, л.143-148